

crtala N. K.) obuhvatati ne samo Kvarner s otocima Krkom i Cresom, već i dio kopna uz more...« (287), onda još uvijek ostaje u stoljetnoj historiji Liburnije otvoreno pitanje njena prostiranja na kopnu. Ali možda će »otočki dio« Liburnije igrati ulogu u rješavanju problema prostiranja ovog dijela bizantske teme Dalmacije. Svakako se u tom pitanju mogu tražiti izvjesne tradicije u XI. i XII. stoljeću. No prije nego što se pristupi rješavanju bilo kojeg pitanja u vezi s identifikacijom Liburnija — marka Dalmacije — Krajina, treba riješiti pitanje same marke Dalmacije. Barada naime, pišući 1952 o spomenutom problemu nije htio priznati, da je pred 20 godina o toj istoj marci Dalmacije napisao ovo: »Bez obzira na drugo ova vijest... pruža nam važnu činjenicu, da je u to doba (t. j. u doba Zvonimira; N. K.) postojala neka ‚marchia Dalmacie‘ ... vidi se da tu nije govor o tadanjoj pravoj hrvatskoj državi nego o nekoj oblasti, koju pisac za razliku od prave Dalmacije, t. j. Hrvatske Petra Krešimira, naziva ‚marchia Dalmacie‘« (Dinastičko pitanje u Hrvatskoj XI stoljeća, VAHD, sv. L, 1932, str. 170). Svoja je razmatranja tada zaključio slijedećim riječima: »Kako vidimo ove rijetke vijesti... pokazuju da je u to doba vjerojatno postojala između Drave i Gvozda posebna i samostalna hrvatska oblast... zvana banat ili dukat slavonski, gdje vladahu, kako ćemo još vidjeti, Svetoslavovići« (n. m.) Uza sve to odriče se 1952 šutke svojih tvrdnja — na kojima je i izgradio svoju hipotezu o Svetoslavovićima u slavonskom dukatu — i poziva se na mišljenje Šišića kao mjerodavno u tom pitanju (Hrv. vlasteoski feudalizam, str. 14, bilj. 14). A Šišić je na mjestu, na koje se Barada poziva, rekao: »Stoga i ono ‚marchia Dalmacie‘ i ‚iverunt in Dalmaciam‘, ne znači Dalmaciju u užem smislu, nego regnum Dalmaciae et Chroatae, to jest hrvatsku državu opće, i to je dokaz starine teksta« (Povijest Hrvata, str. 527, bilj. 72). Ili u tekstu Povijesti: »... izlazi i to, da je Zvonimir tada bio glavar sjeverne hrvatske krajine uz ‚Karantance‘ i u neposrednom susjedstvu Mađarske...« (n. dj., str. 527).

Ove razlike u tumačenju nisu imali na umu niti oni, koji su odbijali Baradine tvrdnje (Kostrenčić), kao ni oni, koji su ih prihvatili (na pr. Mandić ili Beuc). Trebalo bi dakle najprije biti načistu, da li je *marchia Dalmacie* u *Chronicom pictum Vindobonense*: a. dukat slavonski, b. hrvatska država uopće ili c. krajiško područje u Kvarneru. A i kad se to riješi, bit će još uvijek vrlo teško, kako je već Suić istakao, identificirati sva tri naziva. I to ne samo zbog toga, što diskusija o Bašćanskoj ploči nije završena, nego još više zbog toga, što bi Kostrenčićevo tumačenje »krajine« moglo ipak biti točno. Suić je dakle s pravom zauzeo kritički stav prema navedenim identifikacijama.

Nada Klaić

DISKUSIJA O NOVEMBARSKOJ REVOLUCIJI U NJEMAČKOJ

Razdoblje između dva rata postaje sve više predmet historijskih istraživanja. Prema općoj socijalnoj strukturi, političkom poretku i idejnoj atmosferi određene zemlje, njezina historiografija modernog vremena usmjeruje svoju pažnju i napore razrađivanju onih pitanja, koja joj se čine najaktuelnijima, najbitnijima za razumijevanje spomenutog razdoblja, ali i sadašnjeg stanja pojedine zemlje ili sistema. U socijalističkim zemljama najveća se pažnja obraća ruskom Oktobru, odnosno njegovim utjecajima i općem revolucionarnom valu poslije 1917. U okviru toga interesa razvila se i diskusija o Novembarskoj revoluciji 1918/19 u Njemačkoj. U dva vodeća

historijska časopisa, sovjetskom »Voprosi istorii« istočno-njemačkom »Zeitschrift für Geschichtswissenschaft«, niz autora objavio je u toku 1956/7 studije i članke o suštini revolucionarnih zbivanja u Njemačkoj poslije I. Svjetskog rata.

Unatoč ranijim Lenjinovim stavovima, Kratki kurs historije SKP(b) ocijenio je Novembarsku revoluciju u Njemačkoj kao buržoasku, a njene organe, vijeća (die Räte-sovjeti), kao politička tijela vladajuće klase. Diskusija je i započela postavljajući pitanja o vijećima, da bi se kasnije prenijela u širu oblast određivanja osnovnog karaktera i smisla Novembarske revolucije, njenoga vremenskog raspona i periodizacije. Razmatranja o vijećima su tako postepeno potisnuta u drugi plan i uklopljena u studij cjelokupnog kompleksa revolucije.

O ulozi i značenju vijeća postojala su u početku dva osnovna suda. W. Kleen ih je, u skladu s Kratkim kursom, ocijenio kao organe buržoazije, što je nastojao argumentirati arhivskim materijalom o radu vijeća u Erfurtu i okolini (Über die Rolle der Räte in der November-Revolution, Zeit. f. Gesch. 1956, str. 326—331). Zaključci M. Einhorna diametralno su suprotni (Zur Rolle der Räte in November und Dezember 1918, ib. 1956, str. 545—559). Koristeći se u prvom redu spisima vrhova armije i organa vlade Ebert-Scheidemann, autor ističe proleterski karakter vijeća, koja su prvih dana revolucije bila jedina realna vlast. W. Schumann razmatrao je rad vijeća u gornjoj Šleskoj (Zur Rolle der Räte in der November-Revolution in Oberschlesien, ib. 1956, str. 738—750). Prema njegovim rezultatima, u Novembarskoj su revoluciji postojale obje tendencije. Jedan dio vijeća djeluje od prvih novembarskih dana u interesu buržoazije, a drugi nosi proletersko obilježje i teži socijalističkoj revoluciji. Međutim, i u vijećima koja su, prema općoj fizionomiji bila buržoaska, djeluje jaka proleterska opozicija. P. Hintze se priklonio gledištu Einhorna i Schumanna (Zur Frage des Charakters der Arbeiter- und Soldatenräte in der November-revolution 1918, ib. 1957, str. 264—277). On smatra vijeća organima vlasti proletarijata, ili točnije — klicama te vlasti, koje se zbog niza okolnosti nisu razvile. W. Wilhelmus se opet približio gledanju Kleena (Die Rolle der Räte in Vorpommern, ib. 1956, str. 964—989). Svoj osnovni stav, da su vijećima dirigirali socijal-demokracija i sitna buržoazija, potkrijepio je opsežnom dokumentacijom. Njegov sud ipak nije najuvjerljiviji, jer je potkrijepljen uglavnom samo materijalima jednog relativno zaostalog kraja u Njemačkoj.

Sovjetski autori pristupili su toj problematici sa znatno širim interesom. Potaknuti prije spomenutim, a i drugim ocjenama uloge vijeća, oni se ne zadovoljavaju ispitivanjem samo tog elementa Novembarske revolucije. Doduše, istočno-njemački autori također su tangirali opća pitanja, ali samo kao pomoćna. J. S. Drapkin je u početku svog priloga odmah postavio problem karaktera revolucije (O karaktere i dvižućih silah Nojabrskoj revolucii v Germanii, VI 1956, br. 5, str. 77—90). Karakter revolucije određuje, prema njemu, njezin osnovni cilj, koji proizlazi iz ekonomsko-socijalnih predispozicija. Konačni mu je zaključak, da je Novembarska revolucija bila buržoasko-demokratska s tendencijom socijalističke, koju je, međutim, anulirala akcija socijal-demokracije, povjerenje većine radničkog pokreta prema toj partiji i niz slabosti revolucionarnog dijela proletarijata. V. I. Billik je pitanju o karakteru revolucije pristupio drugačije, smatrajući, da je sadržaj stvarne borbe masa u revoluciji glavna determinanta njenog smisla (O svoeobrazii Nojabrskoj revolucii 1918. g. v. Germanii, ib. 1956, br. 6, str. 88—98). Već je Drapkin upozorio na socijalnu strukturu Njemačke i moguće saveznike proletarijata u borbi za socijalizam. Billik se više pozabavio tom temom, i s tim u vezi nastojao osvijetliti učesće sitne buržoazije u revoluciji. Cijeli razvoj od kraja rata do ljeta 1919 razmo-

tren je kao jedna cjelina, ali s tri etape: proletarskom (novembarski dani), buržoasko-demokratskom (od formiranja vlade Eberta do sloma januarskog ustanka) i, najzad, posljednjom etapom, u kojoj je ponovno istaknut proletarski karakter revolucije. Toj se periodizaciji, kao i nizu drugih Billikovih zaključaka, a dijelom i Drapkinovim, suprotstavio N. G. *Obušenkov* (O spornih voprosah germanskoj revoluciji 1918—1919 godov, ib. 1957, br. 4, str. 90—102). Njegov prilog diskusiji zahvaća najpotpunije cijelu problematiku i u mnogim je stavovima najuvjerljiviji. Ne ostajući kod općih konstatacija o ciljevima revolucije, autor analizira stvarnu historijsku situaciju u Njemačkoj, ekonomske, a još više socijalne i političke promjene, uzrokovane ratom. Na osnovu utvrđivanja glavnih kontura u stvarnom stanju njemačkog društva u cjelini istaknuto je više zadataka i ciljeva Novembarske revolucije. Borba za njihovu realizaciju kompliciranija je, negoli što je prikazuje većina učesnika diskusije. Konkretna situacija izdiže sad jednu, sad drugu grupu ciljeva i zadataka (buržoasko-demokratske ili socijalističke revolucije) kao primarne. *Obušenkov* dijeli revoluciju u dvije faze: prva dopire do kraja decembra 1918 i u njoj su postignuti osnovni ciljevi buržoasko-demokratske revolucije; i druga, od posljednjih dana 1918 do ljeta 1919, u kojoj stihijski pritisak radničke klase tendira prema socijalističkoj revoluciji. Neuspjeh te tendencije objašnjen je uglavnom istim razlozima kao kod drugih autora. Važan je i manji prilog V. F. *Šelikea*, u kojem se naglašava, da su martovske borbe berlinskog proletarijata znatno premašile januarske po opsegu učesnika, vremenu trajanja i žestini borbe (O nekim problemah revoluciji 1918—1919 gg. v Germanii, ib. 1956, br. 12, str. 65—72). Tome bi se moglo dodati, da je tragična smrt vođa revolucionarnog radničkog pokreta pridala veće značenje januarskom ustanku negoli što ga je on stvarno imao.

Tako je raspravila ili načela vrlo važne probleme, diskusija ostaje nepotpuna, nedovršena, s više otvorenih pitanja. Pokušat ćemo da izložimo barem neka od njih u osnovnim crtama.

U Novembarskoj revoluciji socijal-demokracija ugušila je januarski ustanak berlinskog proletarijata, kao i kasnije pokrete radnika u Ruhru, srednjoj Njemačkoj i Bavarskoj. Ona je unatoč tome ostala najjača politička partija Vajmarske republike, s temeljem u radničkoj klasi. Ta činjenica nije važna samo za razumijevanje njemačkog razvoja do 1933, već i za shvaćanje same Novembarske revolucije. U posljednjim danima 1918 pojavila se Komunistička partija Njemačke i ona je otada stalno napadala socijal-demokraciju, razobličavala je i optuživala, a uz to isticala i svoj program. Međutim, većina radničke klase slijedila je i podržavala i dalje socijal-demokraciju. Revolucije donose diskreditiranje onim političkim snagama, koje ne ispunjavaju zahtjeve svoje klase ili dijela klase, koju predstavljaju. Socijal-demokracija je doduše poslije 1918 nešto oslabila, ali njezin autoritet i socijalna baza tek su se donekle smanjili. Jedini mogući zaključak je u tome, da je socijal-demokracija i u Novembarskoj revoluciji i poslije nje predstavljala većinu njemačkog proletarijata, odraz njegovih raspoloženja i težnji, pogleda na politički život i rješavanje osnovnih socijalnih pitanja.

Društvo je u razdoblju kasnog kapitalizma podijeljeno u antagonističke klase s velikim stepenom polariteta. Međutim, najbrojnija, izrabljivanja klasa nije time, već sama po sebi, nužno revolucionarna. Latentna mogućnost postoji stalno, ali se ona ostvaruje tek u određenim momentima. Stupanj revolucionarnosti ovisi o konkretnim historijskim prilikama, o stvarnim životnim prilikama. Ukoliko su one povoljnije, revolucionarnost se gubi i ustupa mjesto reformizmu. Tvrdnja, da je socijal-demokracija zarazila svojim oportunistom njemačke radnike, samo je dje-

lomično točna. Ostaje pitanje prijema, prihvaćanja određenih ideja i taktike političke akcije, koje je tim važnije, jer, uz socijal-demokraciju poslije 1918 postoji i KPD, i njemački proletarijat može da bira. Temelje reformizma u Novembarskoj revoluciji autori od reda objašnjavaju tradicijama, relativno mirnim razvojem društva u deceniju do izbijanja rata i utjecajem razmjerno brojne sitne buržoazije. Time razlozi nisu iscrpljeni. Revolucije donose intenzivno, sažeto, brzo sazrijevanje klasa ili njihov slom. Ako se u Novembarskoj revoluciji njemački proletarijat nije u svojoj većini oslobodio reformističkih tendencija, historijske naslage, onda to znači, da njihovi temelji nisu bili samo u prošlosti, već i u savremenim prilikama. One su pak plod jedne visoko razvijene kapitalističke privrede, a tek manjim dijelom i specifičnih njemačkih uvjeta. Oobičajena postavka o produbljivanju ekonomsko-socijalnih protivrječnosti, uzrokovanih razvojem kapitalizma, odaje time očigledno svoju nepotpunost. Tako shvaćenoj bazi ne odgovara njena nadgradnja, pri čem se prvenstveno radi o ideologiji najbrojnije eksploatirane klase. Utvrđivanje stvarnog kretanja protivrječnosti unutar kapitalizma nije dosad dovoljno ispitano nego se a priori promatra kao linearni progresivni razvoj, čija su odstupanja posve nebitna. Kvalitet proizvodnih odnosa shvaćen je statički, pa se prema tome ne mijenja dokle god traje, a nestaje odjednom sa socijalnim slomom cijelog sistema.

Socijal-demokracija je u gušenju revolucionarnog pokreta radničke klase u Novembarskoj revoluciji upotrebila bivšu carsku armiju i dobrovoljačke odrede reakcije — Freikorpe. Ona je silom spriječila manjinu njemačkog proletarijata, da barem ona provede socijalističku revoluciju. Zaključak svih autora glasi, da je socijal-demokracija postala organ buržoazije (što je dijelom bila već i prije). Međutim, zašto se onda kasnije pojavio nacizam, koji je gotovo jednakom temeljitošću likvidirao i socijalistički i komunistički pokret njemačkog proletarijata? Može se postaviti tvrdnja, da socijal-demokracija nije bila dovoljno djelotvorni organ buržoazije, da se u godinama Vajmarske republike postepeno diskreditirala u klasi, čiji je postala izraz ili zaštitnik. Današnje određivanje socijal-demokracije kao organa i agenta klasnog neprijatelja proletarijata uglavno je odjek ili inertno povodenje za tradicionalnim postavkama KPD iz 20-ih i 30-ih godina, koje su se u zbivanjima 1933 dobrim dijelom pokazale neosnovanima (postavka o socijal-fašizmu). Političke snage, a to znači i političke partije, brzo mijenjaju u revoluciji svoja mjesta. Određene heterogene grupacije sjedinjuju se radi časovito iskrsllog jedinstva interesa. Socijal-demokracija i buržoaske partije našle su se u Novembarskoj revoluciji na istoj liniji borbe protiv revolucionarnog dijela radničke klase, ali svaka od tih snaga imala je drugačiju socijalnu bazu i drugačija shvaćanja uopće, pa i o samoj toj suradnji. Njihova udružena akcija služila je objektivno istom cilju — održanju postojećeg poretka. Ali dok je za buržoaziju to bilo i jedini mogući poradak, socijal-demokracija je, iako uglavnom samo teoretski, zauzela druge pozicije. Te pozicije nisu bile nepoznate, kao ni socijalna baza te partije, i ona je zato trajno ostala strana buržoaziji, privremeni saveznik iz nužde. Socijal-demokracija je izražavala sitno-buržoaske tendencije u radničkoj klasi Njemačke, koje su u njoj bile vrlo jake zbog proteklog historijskog razvoja i suvremenih prilika, ali njen postanak i razlozi daljnjeg opstanka sačuvali su joj, uza sva zastranjivanja, obilježje jedne radničke partije. Ona je ostala partija proletarijata, klase koja ne mora biti uvijek revolucionarna, ali je u kapitalizmu uvijek opozicionarna. Bez obzira na djelotvornost te opozicije, njeno postojanje i politički izrazi bude i održavaju stalnu averziju krupne i većeg dijela srednje buržoazije prema njihovim nosiocima, dok je kod sitne buržoazije ta odbojnost manje izražena. Malograđanske tendencije, sklonosti i

ideali u redovima proletarijata znače mogućnost privremenog, a često i dugog perioda približavanja obiju klasa, ali granice su date samom klasnom strukturom društva. Svaki proleter ostaje član latentno ili aktualno neprijateljske klase i kad je sam podređen tom utjecaju, i za buržoaziju je kao takav samo djelomično prihvatljiv ili bolje, podnošljiv. Stepen te podnošljivosti ovisi o stupnju infiltracije sitnoburžoaskog utjecaja u određenim slojevima radničke klase ili u cjelini, kao i o stupnju ugroženosti egzistencije buržoazije. Širenje sitnoburžoaske ideologije (ideologije u najširem smislu riječi) u najužoj je vezi s općim kretanjem društva na određenoj etapi, čiji je jedan element također mijenjanje položaja i okolnosti života proletarijata.

Većina autora ističe komponentu svijesnosti u Novembarskoj revoluciji na nehistorijski način. Socijal-demokracija, prema njima, svijesno izdaje radničku klasu, svijesno provocira revolucionarne radnike, kao što i buržoazija točno poznaje rješenja, za sebe najprikladnija, mjesto i način udarca po klasnom neprijatelju. Elementi svijesti kao namjere, dugoročni ciljevi, vidovito planiranje, pretjerano se ističu. Jedini Šelike utvrđuje, da socijal-demokracija nije provocirala revolucionarni pokret, da bi ga zatim mogla uništiti. Ona je zaista postigla slom tog pokreta, ali prethodna svijesnost namjera pretpostavlja i solidnu teoretsko-političku ocjenu situacije, kao i uvjerenost o vlastitoj snazi. Najzad, za realizaciju namjere potrebna je borbenost i agresivnost. Sve to nisu bile značajke njemačke socijal-demokracije ni tada, ni kasnije, što je osobito uvjerljivo pokazao i razvoj poslije 1919. Pogriješna shvaćanja o političkim akterima u toj revoluciji osnivaju se na tome, da se kasniji rezultati projiciraju u prošlost kao svijesni ciljevi. Ali svaka je revolucija elementarna borba, kojoj su namjere i ciljevi podređeni osnovnim tendencijama kretanja, čak i tada kad učesnici nastoje da ih usmjere prema određenom cilju. Socijal-demokracija je prije svega branila sebe, svoju vlast, ona je više gurnuta u nesmiljenu akciju negoli njen incijator. U toj borbi sačuvala je sebe zahvaljujući borbenosti prave reakcije. Vlastitu slabost kompenzirala je tuđom snagom, što je dakako poslije sloma revolucije, koristilo manje njoj samoj, a više jačanju njemačke reakcije. Svakako je u danima Novembarske revolucije, u cijelom njenom rasponu, bio socijal-demokraciji nepoželjan i opasan Savez Spartaka. kasnije KPD. Takva orijentacija bila je za njemačku buržoaziju prihvatljiva. Ali ta dodirna točka ne isključuje posebne krajnje ciljeve neprijatelja revolucije, a njihova različnost je osnov kasnijeg razlaza i sukobljavanja. Opća usmjerenost, svijesna težnja, dugoročni politički planovi postoje i u revoluciji, ali su njihova pojava, trajanje i realizacija plod određenih uvjeta, njihova samostalnost i snaga utjecaja su relativni, podređeni općem sklopu datim okolnosti, i efemernih i trajnih. Osnova reakcija na zbivanja u revoluciji nisu samo idejne predožbe o njenom smislu i konačnom cilju, već i neposredne potrebe prilagođivanja, usmjeravanja ili kočenja stihije, koja istupa nepredviđeno, neočekivano, neplanirano. Element stihije, i to u smislu elementarne provale nezadovoljstva i destruktivno-konstruktivne energije, važan je i u revolucijama, koje su bile mnogo bolje i više usmjeravane nego što je to bila Novembarska. Političke snage vode revoluciju, ali su njom i same vođene, te je njihovo ocjenjivanje samo ili uglavnom iz prvog aspekta nepotpuno, a često i sasvim netočno.

Značajan je i problem postojanja i rada revolucionarne marksističko-lenjinističke partije. Svi autori ističu, da se revolucija nije uspjela razviti u socijalističku velikim dijelom zbog pomanjkanja takve partije. Kako je u drugoj fazi revolucije (krajem 1918) Savez Spartaka prerastao u KPD, očito je, da autori ne smatraju ni tu partiju marksističko-lenjinističkom, jer inače ne bi i za ovo razdoblje upućivali na

isti faktor neuspjeha revolucije. Nije jasno, što autori smatraju osobinama jedne marksističko-lenjinističke partije. Da li je KPD bila takva u novom revolucionarnom valu 1923 ili u teškim danima 1932/3? I u januaru i u martu 1919 nisu još iskustvo i teoretska sprema te partije bili dovoljni, jer se ona nalazila na početku svoga političkog života. Za uklanjanje tih nedostataka bilo je kasnije dovoljno vremena, a prijašnji neuspjesi su mogli predstavljati djelotvorne poticaje za takav napor. Ali, mjesto starih pogrešaka pojavile su se nove, a ni dio starih nije bio posve uklonjen. Zato su se neuspjesi redali i dalje. Da li oni dokazuju da KPD ni tada, sve do svoje, gotovo potpune likvidacije poslije 1933, nije postala marksističko-lenjinistička ili je ni taj lik nije mogao obraniti od poraza? Ali da bi se pitanje postavilo u tom obliku, neophodno je da se barem uglavnom odrede značajke marksističko-lenjinističke partije.

Ovladavanje naučnim socijalizmom svakako je nužno modernoj radničkoj partiji, ali se time nipošto ne dobiva jamstvo za njezin politički uspjeh, koji jedino ovisi o njenoj sposobnosti i vještini da tu teoriju primijeni, da se njome koristi i da je obogaćuje novim elementima. Za to je neophodno potrebno, da takva partija bude najuže povezana sa životom radničke klase, ali da uz to prati i shvaća također cjelokupno društveno kretanje. Politički instinkt, brzina reagiranja, snalažljivost, elastičnost, mobilnost takve partije ovise o intenzitetu općih spoznaja, ali u još većoj mjeri o dubini poznavanja neposrednih prilika, promjena i dokučivih perspektiva svoje zemlje. KPD se pojavljuje kao mala, uska, kadrovska partija u zemlji sa više-milionskom radničkom klasom i, uz izvjesne kvalitativne i kvantitativne promjene, ostaje takvom i dalje. Postavlja se pitanje, da li takva partija može rukovoditi radničkom klasom visoko razvijene zemlje, u kojoj polovicu stanovništva čini proletarijat? Malobrojna, visoko svijesna, organizirana i disciplinirana kadrovska partija može s uspjehom voditi radnički pokret zaostalih zemalja s malobrojnim proletarijatom. Takva je upravo bila i ruska KP, po čijem se uzoru stvaraju partije istog tipa u zemljama zapadne Evrope s posve drugačijim uvjetima. U tom bi pogledu trebalo utvrditi, da li je stvaranje takvog tipa partija radničke klase uvjetovao u prvom redu ideal prve socijalističke revolucije ili neke druge okolnosti; zatim, bilo bi korisno ispitati i cijeli diapazon kvaliteta, pozitivnih i negativnih, kadrovske i masovne partije, pri čem bi bile potrebne i kvantitativne analize (broj članova, razmještaj organizacija, učešća u drugim organizacijama proletarijata, u buržoaskoj vlasti, kulturi i t. d.). Bez konkretnog fiksiranja i kvaliteta i točnog stanja (koliko se to za razdoblja revolucija može provesti), svako pozivanje na postojanje ili nepostojanje marksističko-lenjinističke partije posve je bespredmetno. Tumačenje njenih slabosti uvijek samo ili uglavnom subjektivnim faktorima u stvari je idealističko. Nadalje, objašnjavanje tragičnog puta njemačkog radničkog pokreta njegovim raskolom konstatira samo jednu činjenicu, ali ne odgovara na pitanje, da li je taj raskol počivao na određenim socijalnim temeljima ili KPD, iako je bila revolucionarna, nije znala naći načina, forme, političku taktiku prikladnu da se taj raskol prevlada. Ispitivanje bi bilo poželjno u oba ta pravca.

Kao što se vidi, diskusija o Novembarskoj revoluciji može se nastaviti i zbog produblivanja saznanja o njoj samoj, ali i zbog pokretanja mnogih drugih problema vrlo aktuelnog karaktera, širih i još značajnijih. Njihovu rješavanju može najviše pomoći konkretan, svestran i detaljan studij određenih razdoblja, određenih sredina najnovije povijesti. Tako i istraživački rad na Novembarskoj revoluciji može pružiti vrlo važne komponente za određena opća saznanja o kretanju suvremenog društva.

Rene Lovrenčić

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA X.

1957.

BROJ 1—4

Redakcioni odbor:

OLEG MANDIĆ
JAKŠA RAVLIĆ
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB